

24-36 Aylık Çocukların Mizaçları ile Annelerin Öz Yeterlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Tanımlayıcı Türde Korelasyon Çalışması

Investigation of the Relationship Between the Temperament of 24-36 Month-old Children and the Self-Efficacy of the Mothers: Descriptive Correlation Study

^{id} Esra TÜRKMEN^a, ^{id} Kevser TOZDUMAN YARALI^b

^aİstanbul Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Kreş ve Gündüz Bakımevi, İstanbul, Türkiye

^bAydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi ABD, Aydın, Türkiye

ÖZET Amaç: Bu araştırma, 24-36 aylık çocuk mizaçlarının annelerin öz yeterliği ile ilişkisini incelemek ve çocuk mizacının anne öz yeterliğini yordama düzeyini belirlemek amacıyla yapılmıştır. **Gereç ve Yöntemler:** Çalışma, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modelinde tasarlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 24-36 aylık çocuğu olan 408 anne oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak; Çocuklar İçin Mizaç Değerlendirme Bataryası Gözden Geçirilmiş Ebeveyn Formu, Anne Babalık Becerilerinde Öz Yeterlik Ölçeği (1-3 yaş) ve araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. **Bulgular:** Araştırmada elde edilen veriler SPSS 25.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada, çocukların mizaç özellikleri ile annelerin öz yeterlik alt boyutları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Pearson korelasyonu, çocuk mizacının anne öz yeterliğini yordama düzeyini belirlemek için ise basit doğrusal çoklu regresyon analizi uygulanmıştır. **Sonuç:** Araştırmanın sonucunda, 24-36 aylık çocukların mizaçları ile annelerin öz yeterlikleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bulgulara göre çocuğun sebat etme mizaç özelliğinin annenin öz yeterlik puanını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve pozitif yönlü yordarken, çocuğun olumsuz duygulanım mizaç özelliğinin annenin öz yeterlik puanını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve negatif yönlü yordadığı ortaya çıkmıştır. Çocuğun mizacının anne öz yeterliği üzerindeki etkisi, planlanacak müdahale çalışmalarını için önemli bir sonuçtur. Riskli sayılabilecek çevresel koşulların iyileştirilerek anne öz yeterlik algısının güçlendirilmesi sağlıklı anne çocuk etkileşimi için etkili bir yol olacaktır.

ABSTRACT Objective: This research was carried out to examine the relationship between 24-36 month-old child temperament and mothers' self-efficacy and to determine the predictive level of maternal self-efficacy of child temperament. **Material and Methods:** The study was designed in the relational survey model, which is one of the quantitative research methods. The study group of the research consisted of 408 mothers with 24-36 months old children. As a data collection tool in the research; Temperament Assessment Battery for Children Revised Parent Form, Parenting Skills Self-Efficacy Scale (1-3 years) and a Personal Information Form were used that developed by the researchers. **Results:** The collected datas in the research were analyzed using the SPSS 25.0 package program. In the study, Pearson correlation was used to examine the relationship between child temperament characteristics and mothers' self-efficacy sub-dimensions, and simple linear multiple regression analysis was used to determine the predictive level of maternal self-efficacy by child temperament. **Conclusion:** According to the findings, it was revealed that the child's perseverance temperament trait statistically significantly and positively predicted the mother's self-efficacy score, while the child's negative affect temperament trait predicted the mother's self-efficacy score statistically significantly and negatively. The effect of the child's temperament on maternal self-efficacy is an important outcome for intervention studies to be planned. Strengthening the perception of mother's self-efficacy by improving the risky environmental conditions will be an effective way for healthy mother-child interaction.

Anahtar Kelimeler: Mizaç; öz yeterlik; anne çocuk ilişkileri

Keywords: Temperament; self-efficacy; mother child relationships

Mizaç, çocuğun dünyayı algılama ve yanıt verme eğilimlerini organize eden biyolojik temelli bireysel farklılıklar olarak ifade edilmektedir. Bir çocuğun mizacı, bebeklik döneminden itibaren belli

olabilmektedir. Biyolojik temelinin kararlı olmasının yanı sıra mizaç, anne karnından itibaren gelişimsel bir seyir izlemektedir.¹ Bebeğin bağlamdaki uyarımları algılama ve yanıt verme eğilimlerinin yanı sıra

Correspondence: Esra TÜRKMEN

İstanbul Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Kreş ve Gündüz Bakımevi, İstanbul, Türkiye

E-mail: esraturkmen.cg@gmail.com

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Health Sciences.

Received: 17 Nov 2021

Received in revised form: 31 Dec 2021

Accepted: 06 Jan 2022

Available online: 11 Jan 2022

2536-4391 / Copyright © 2022 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

dikkati, duygusallığı, aktivite seviyesi ve günlük rutinleri onun mizaç özellikleri hakkında ipuçları sunmaktadır. Ebeveynlerin, bebeğin sunduğu bu ipuçlarını okuyabilmelerinin ve yorumlayabilmelerinin olumlu bir gelişim süreci için önemli olduğu vurgulanmaktadır. Örneğin korkulu mizaca sahip bir çocuk için güven temelli yaklaşımların önemsenmesinin ve rutinlerin oluşturulmasının, çocukların uyarılara karşı baş edebilme stratejileri geliştirmesine katkı sağladığı belirtilmektedir.² Tamm ve ark.nın yaptığı boylamsal çalışmada, çocukların mizaç özelliğinin, annelerin sosyalleşme değerlerine (çalışkanlık, vicdan, saygı, nezaket vb.) etki ettiği belirtilmiştir.³ Mizaç özellikleri bir çocuğun deneyimlerini etkilemekle kalmamakta, aynı zamanda ebeveyn ve çocuk arasındaki etkileşimin kalitesinin de şekillenmesine yardımcı olmaktadır.⁴

Ebeveyn ve çocuk arasındaki etkileşimin niteliğini belirleyen etmenlerden biri ebeveyn öz yeterlidir.⁵ Öz yeterlik, bir kişinin yaşamını etkileyen muhtemel durumları ne kadar etkili yönetebileceğine ilişkin algısını oluşturmaktadır. Ebeveyn öz yeterliği ise hedefe ulaşmak için planlanmış eylemlerin sonuçlarını yordayarak sürece rehberlik etmeyi öne sürmektedir. Bu nedenle hedef belirleme süreçleri öz yeterlik algılarıyla paralellik göstermektedir. Ebeveynlerin belirlenen hedefler doğrultusunda gösterdikleri çaba ve üstlendikleri zorluklar, çalışmalarındaki ısrar ve sebatkârlık derecesini etkilemektedir.⁶ Dolayısıyla annenin öz yeterlik algısı, sağlıklı anne ve bebek etkileşimi için merkezi bir öneme sahip olmaktadır.⁵ Annenin öz yeterlik algısının zaman içinde şekillenmesine etki eden bir diğer değişkenin de bebeğin mizaç özelliği olduğu belirtilmektedir. Annenin öz yeterliği, hem çocuğun uyarılarına algılama ve yanıt verme eğilimlerini etkilerken hem de çocuğun doğuştan getirdiği mizaç özelliklerinden etkilenmektedir.²

Albert Bandura'nın sosyal bilişsel kuram içerisinde açıkladığı karşılıklı belirleyicilik ilkesine göre kişi, çevre ve davranış karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir.⁷ Bu açıdan yaşamın aktif katılımcıları olan bebeklerin mizaç özellikleri, anne çocuk etkileşimin kalitesini ve ebeveyn refahını etkilemektedir.⁸ Alanyazında çocuğun mizacının annenin öz yeterlik algısıyla ilişki içinde olduğunu vurgulayan çalışma-

lar mevcuttur.^{5,9-11} Endişeli olmayan, korkulu anlarda kolayca yatıştırılan ve olumlu duygulanım mizaç özellikleri gösteren bebekler annenin yüksek öz yeterlik algısına etki ederken; huzursuz, sakinleştirilmesi zor, telaşlı mizaç özellikleri gösteren bebekler annenin düşük öz yeterlik algısı oluşturmaya etki ettiği belirtilmektedir.⁵ Bu nedenle bu çalışmada, çocuğun mizacı ve annenin öz yeterlik algısı üzerine çalışmalar yapmak; annenin davranışlarının nedenini, çocuğun gelişimsel süreçlerini anlamlandırmak ve anne çocuk etkileşimini olumsuz etkileyen değişkenlere karşı önleyici stratejiler geliştirmek açısından önemli görülmüştür.¹²

Bu konudaki literatür incelendiğinde, yapılan araştırmaların genellikle 36 ay ve üzeri çocuklara yönelik olduğu belirlenmiş ve küçük çocukların mizaç özellikleri ile annelerin öz yeterlik algıları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların sınırlı kaldığı görülmüştür.^{13,14} Bu nedenle bu çalışmada, 24-36 aylık çocukların mizaç özellikleri ile annelerinin öz yeterlikleri arasında ilişkiyi incelemek ve çocuk mizacının anne öz yeterliğini yordama düzeyini belirlemek amaçlanmıştır. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- 24-36 aylık çocukların mizaç özellikleri ile anne öz yeterlik alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 24-36 aylık çocukların mizaçları annelerin öz yeterliklerini ne derece yordamaktadır?

GEREÇ VE YÖNTEMLER

ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışma, tanımlayıcı araştırma türlerinden korelasyon çalışması olarak tasarlanmıştır. Korelasyon çalışmaları, 2 veya daha fazla değişken arasındaki değişimin varlığını veya derecesini belirlemek amacıyla yapılmaktadır.¹⁵ Bu çalışmada, çocukların mizaç özellikleri ile annelerin öz yeterlikleri arasında ilişkiyi belirlemek amaçlanmıştır.

ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Türkiye'de 24-36 aylık çocuğu olan anneler araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmanın evrenine yönelik tam sayının belirlenememesi nedeniyle evreni bilinmeyen örneklem formülünden yola çıkıla-

rak ($n = \frac{t^2 \cdot p \cdot q}{d^2}$) ve $p=0,5$, $q=0,5$, $d=0,05$, $t=1,96$ olarak alınan değerlerle ulaşılması gereken en az anne sayısı 384 olarak belirlenmiştir. Etik kurul izni alındıktan sonra sosyal medya platformlarından dijital form ile katılımcılara ulaşılmıştır. Araştırmada kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Buna göre 24-36 aylık çocuğu olan bir anne araştırmanın ilk katılımcısı olmuş ve zincirleme toplanan veriler toplam 408 aneden elde edilmiştir.

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Veri toplama aracı olarak çocukların mizaç özelliklerini belirlemek amacıyla Yoleri'nin geliştirdiği Çocuklar İçin Mizaç Değerlendirme Bataryası Gözden Geçirilmiş Ebeveyn Formu, annelerin öz yeterlik algısını belirlemek için Elibol ve ark.nın geliştirdiği Anne Babalık Becerilerinde Öz Yeterlik Ölçeği (1-3 yaş) ve katılımcıların sosyodemografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.^{16,17}

ÇOCUKLAR İÇİN MIZAÇ DEĞERLENDİRME BATARYASI GÖZDEN GEÇİRİLMİŞ EBEVEYN FORMU

Martin ve Bridger'in 1999 yılında mizaç teorisine göre hazırladığı ölçme aracı Yoleri tarafından 2014 yılında Çocuklar İçin Mizaç Değerlendirme Bataryası Gözden Geçirilmiş Ebeveyn Formu olarak Türkçeye uyarlanıp geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Form, 2-7 yaşları arasındaki çocukların ebeveynlerinden alınan yanıtlara dayanarak çocuğun mizaç özelliklerini değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır. Form aktivite düzeyi, olumsuz duygulanım, sebat etme ve utangaçlık olmak üzere 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Formda yer alan 37 madde 7'li Likert tip ile yanıtlanmaktadır. Dört alt boyuttan oluşan bu ölçeğin cronbach alfa katsayısı 0,73-0,85 arasında değişmektedir.¹⁶ Bu çalışmada, Çocuklar İçin Mizaç Değerlendirme Bataryası Gözden Geçirilmiş Ebeveyn Formu iç tutarlılık katsayısı 0,67 olarak bulunmuştur.

ANNE BABALIK BECERİLERİNDE ÖZ YETERLİK ÖLÇEĞİ (1-3 YAŞ)

Emde tarafından 1989 yılında oluşturulan ve Zeanah tarafından 1997 yılında gözden geçirilen Anne Babalık Becerilerinde Öz Yeterlik Ölçeği (1-3 yaş), Elibol ve ark. tarafından 2007 yılında Türkçeye

uyarlanarak geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Bebeklik ve çocukluk dönemi arasında yer alan bu ara dönemde anne ve baba ile çocuk arasındaki iletişimi çok boyutlu olarak ele almaktadır. Ölçek duygusal yeterlik, duyarlı tepki verme/bakım/ilgi/değer verme, koruma, disiplin/kısıtlama yapma, oyun, öğretim ve günlük işler/bakım/yapılandırma olmak üzere 7 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek toplamda 51 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte 5'li Likert tip kullanılmıştır. Ölçeğin 51 maddelik Cronbach alfa katsayısı 0,90 olarak bulunmuştur. Toplam puanları 51-255 arasında değişmekte olup, yüksek puanlar güçlü öz yeterlik algısını göstermektedir.¹⁷ Bu çalışmada, Anne Babalık Becerilerinde Öz Yeterlik Ölçeği (1-3 yaş) toplam puanındaki iç tutarlılık katsayısı 0,85 olarak bulunmuştur.

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Form, anne ve 24-36 ay aralığındaki çocuğa yönelik olarak 2 başlık hâlinde hazırlanmıştır. Formda annenin kendine yönelik cevaplaması gereken 9 soru (yaşı, annenin aldığı sosyal destek, çalışma durumu vb.), 24-36 ay aralığındaki çocuğuna yönelik ise cevaplaması gereken 4 soru (doğum tarihi, cinsiyeti vb.) bulunmaktadır.

VERİLERİN TOPLANMASI

Veriler etik kurul izni alındıktan sonra sosyal medya platformları [Instagram, WhatsApp (Facebook Inc., ABD)] aracılığıyla toplanmıştır. Dijital form 2 aşamadan oluşmuştur. Katılımcı ilk aşamada gönüllü onam formunda "katılmak istiyorum" kutucuğunu işaretledikten sonra ölçek sorularının olduğu 2. aşamaya geçiş yapmıştır. Kartopu örnekleme tekniği kullanılan araştırmada, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı bir kreşte görev yapan 24-36 aylık çocuğu olan bir anne araştırmanın ilk katılımcısı olmuş ve dijital formu araştırma kriterlerini karşılayan diğer annelere ulaştırmıştır.

VERİLERİN ANALİZİ

Veri analizleri, 408 katılımcının verileri üzerinden yapılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler SPSS 25.0 (IBM, ABD) paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada, çocuk mizaç özellikleri ve anne öz yeterlik alt boyutları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla Pearson korelasyonu uygulan-

mıştır. İlişkili olduğu saptanan durumlarda, çocuk mizacının yordayıcılığını incelemek amacıyla anne öz yeterlik toplam puanı bağımlı değişken olarak alınmak üzere basit doğrusal çoklu regresyon analizi uygulanmıştır. Analizlerde anlamlılık değeri 0,05 ve 0,01 düzeyinde alınmıştır.

ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ

Bu araştırma, Kırklareli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Etik Kurulu tarafından E-69456409199-1838 sayılı etik kurul izni 18.01.2021 tarihinde alınarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma, Helsinki Deklarasyonu Prensipleri'ne uygun olarak yürütülmüştür. Annelere araştırmaya katılımın tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olduğu, katıldıktan sonra çalışmadan çıkma hakkına sahip olduğu, soruların anne ve çocuk için istenmeyen etki ya da risk taşımadığı, alınan bilgilerin başka yerde kullanılmayacağı konularına yönelik açıklamalar yapılmış, bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmada elde edilen veriler analiz edilerek tablolar hâlinde bu bölümde sunulmuştur. **Tablo 1**'de araştırmada kullanılan ölçeklerin alt boyutlarına yönelik betimsel istatistikleri verilmiştir.

Tablo 1'deki puan ortalamaları incelendiğinde, çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1,5 ile +1,5 ara-

sında değiştiği görülmektedir. Bu durum, araştırmada kullanılacak analizlerin parametrik olabileceğini göstermektedir.¹⁸ Analiz sonucunda, “anne öz yeterlik duyarlı tepki verme/bakım/ilgi/değer verme alt boyutu” basıklık değerinin +5'e yaklaştığı görülmektedir. Alanyazına bakıldığında “basıklık değerinin” üst sınırını ± 7 olarak ele alan çalışmaların olduğu görülmüştür.¹⁹ **Tablo 2**'de annelerin öz yeterlik alt boyutları ve çocuk mizacı alt boyutları arasındaki ilişkinin incelenmesi için Pearson korelasyonu analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 2'de öz yeterlik ölçeği alt boyutları ile çocuk mizaç özellikleri alt boyutları arasındaki ilişkinin incelenmesi için Pearson korelasyonu yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre çocuk mizacı utangaçlık alt boyutunun, öz yeterlik duyarlı tepki verme/bakım/ilgi/değer verme ($r=0,103$; $p<0,05$) alt boyutu ile zayıf düzeyde ve pozitif yönlü ilişkili olduğu bulunmuştur. Araştırma bulgularına göre çocuk mizacı aktivite düzeyi alt boyutu ile anne öz yeterlik duygusal yeterlik alt boyutunun ($r=0,122$; $p<0,05$) anlamlı düzeyde ve pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. **Tablo 2** incelendiğinde, çocuk mizacı olumsuz duygulanım alt boyutu ile duyarlı tepki verme/bakım/ilgi/değer verme ($r=-0,307$; $p<0,05$), koruma ($r=-0,191$; $p<0,01$), disiplin/kısıtlama yapma ($r=-0,436$; $p<0,01$), oyun ($r=-0,248$; $p<0,01$), öğretme ($r=-0,189$; $p<0,01$), günlük işler/bakım/yapılandırma

TABLO 1: Araştırmada kullanılan ölçeklerin alt boyutlarına yönelik puan ortalamaları, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerlerinin betimsel istatistikleri.

Değişkenler	\bar{X}	n	SS	Çarpıklık	Basıklık
Çocuk mizacı utangaçlık boyutu	31,20	408	4,797	0,000	0,338
Çocuk mizacı aktivite düzeyi boyutu	32,08	408	9,318	0,033	-0,518
Çocuk mizacı olumsuz duygulanım boyutu	30,30	408	9,952	0,321	-0,514
Çocuk mizacı sebat etme boyutu	47,88	408	9,387	-0,339	-0,283
Anne öz yeterlik duygusal yeterlik alt boyutu	19,08	408	1,906	0,248	1,484
Anne öz yeterlik duyarlı tepki verme/bakım/ilgi/değer verme alt boyutu	31,57	408	2,942	-1,444	4,388
Anne öz yeterlik koruma alt boyutu	30,25	408	3,384	-0,719	0,212
Anne öz yeterlik disiplin/kısıtlama yapma alt boyutu	21,18	408	2,981	0,234	0,192
Anne öz yeterlik oyun alt boyutu	26,88	408	5,516	-0,687	-0,030
Anne öz yeterlik öğretme alt boyutu	32,80	408	3,483	-0,549	-0,278
Anne öz yeterlik günlük işler/bakım/yapılandırma alt boyutu	31,05	408	7,117	-0,778	-0,089
Anne öz yeterlik toplam	192,81	408	17,66	-0,530	-0,065

SS: Standart sapma.

alt boyutlarının ($r=-0,385$; $p<0,01$) ve öz yeterlik toplam puanının ($r=-0,388$; $p<0,01$) anlamlı düzeyde ve negatif yönlü ilişkili olduğu bulunmuştur. **Tablo 2**'ye göre çocuk mizacı sebat etme alt boyutunun; anne öz yeterlik duyarlı tepki verme/bakım/ilgi/değer verme ($r=0,337$; $p<0,01$), koruma ($r=0,175$; $p<0,01$), disiplin/kısıtlama yapma ($r=0,304$; $p<0,01$), oyun ($r=0,254$; $p<0,01$), öğretme ($r=0,318$; $p<0,01$), gün-

lük işler/bakım/yapılandırma alt boyutları ile ($r=0,259$; $p<0,01$) ve öz yeterlik toplam puanı ($r=0,388$; $p<0,01$) ile anlamlı düzeyde ve pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur.

Tablo 3'te annelerin öz yeterlik toplam puanlarının, çocuk mizaç özellikleri alt boyut puanları tarafından yordayıcılığına ilişkin regresyon analizi bulguları verilmiştir.

TABLO 2: Annelerin öz yeterlik alt boyutları ve çocuk mizacı alt boyutlarının Pearson korelasyonu.

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1 Çocuk mizacı utangaçlık boyutu	r değeri	1											
	p değeri												
2 Çocuk mizacı aktivite düzeyi boyutu	r değeri	0,126*	1										
	p değeri	0,011											
3 Çocuk mizacı olumsuz duygulanım boyutu	r değeri	0,182**	0,543**	1									
	p değeri	0,000	0,000										
4 Çocuk mizacı sebat etme boyutu	r değeri	0,136**	-0,364**	-0,328**	1								
	p değeri	0,006	0,000	0,000									
5 Anne öz yeterlik duygusal yeterlik alt boyutu	r değeri	0,072	0,122*	0,078	0,002	1							
	p değeri	0,146	0,014	0,115	0,975								
6 Anne öz yeterlik duyarlı tepki verme/bakım/ilgi/değer verme alt boyutu	r değeri	0,103*	-0,126*	-0,307**	0,337**	0,061	1						
	p değeri	0,037	0,011	0,000	0,000	0,218							
7 Anne öz yeterlik koruma alt boyutu	r değeri	0,092	-0,086	-0,191**	0,175**	0,005	0,459**	1					
	p değeri	0,063	0,082	0,000	0,000	0,923	0,000						
8 Anne öz yeterlik disiplin/kısıtlama yapma alt boyutu	r değeri	-0,068	-0,219**	-0,436**	0,304**	-0,137**	0,330**	0,314**	1				
	p değeri	0,170	0,000	0,000	0,000	0,006	0,000	0,000					
9 Anne öz yeterlik oyun alt boyutu	r değeri	-0,055	-0,163**	-0,248**	0,254**	0,011	0,389**	0,353**	0,299**	1			
	p değeri	0,271	0,001	0,000	0,000	0,825	0,000	0,000	0,000				
10 Anne öz yeterlik öğretme alt boyutu	r değeri	0,075	-0,171**	-0,189**	0,318**	-0,024	0,439**	0,358**	0,312**	0,434**	1		
	p değeri	0,130	0,001	0,000	0,000	0,622	0,000	0,000	0,000	0,000			
11 Anne öz yeterlik günlük işler/bakım/yapılandırma alt boyutu	r değeri	-0,024	-0,143**	-0,292**	0,259**	0,118*	0,326**	0,349**	0,284**	0,326**	0,371**	1	
	p değeri	0,624	0,004	0,000	0,000	0,017	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000		
	r değeri	0,019	-0,203**	-0,385**	0,388**	0,142**	0,656**	0,643**	0,538**	0,713**	0,674**	0,760**	1
Anne öz yeterlik toplam	p değeri	0,700	0,000	0,000	0,000	0,004	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	
	n	408	408	408	408	408	408	408	408	408	408	408	408

** $p<0,01$; * $p<0,05$

TABLO 3: Çocuk mizacı alt boyutlarının anne öz yeterlik toplam puanının yordayıcılığına ilişkin regresyon analizi bulguları.

Model	β	t değeri	p değeri	F	ΔR^2
(Sabit)		28,273	<0,01**		
1 Çocuk mizacı aktivite düzeyi boyutu	0,091	1,699	0,090	40,340**	0,22
Çocuk mizacı olumsuz duygulanım boyutu	-0,332	-6,306	<0,01**		
Çocuk mizacı sebat etme boyutu	0,312	6,563	<0,01**		

** $p<0,01$.

Tablo 3'te annelerin öz yeterlik toplam puanlarının, çocuk mizaç özellikleri alt boyut puanları tarafından yordayıcılığı incelendiğinde, modele dâhil edilen değişkenlerle yordayıcılığın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur [$F(3/404)=40,340$; $p<0,01$]. Bulgulara göre çocuk mizaç özelliklerinden olumsuz duygulanım ($\beta=-0,33$; $p<0,01$) negatif yönlü ve sebat etme ($\beta=0,31$; $p<0,01$) pozitif yönlü olmak üzere annelerin öz yeterlik toplam puanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır. Çocuk mizaç özelliklerinden olumsuz duygulanım alt boyut puanlarındaki düşüş ve sebat etme alt boyutundaki yükseliş annelerin öz yeterlik toplam puanındaki yükselişi %22 oranında açıklamaktadır ($\Delta R^2=0,22$).

TARTIŞMA

Bu çalışmada, 24-36 aylık çocukların mizaçları ile annelerin öz yeterlikleri arasındaki ilişki ve çocuk mizacının anne öz yeterliğini yordama düzeyi incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, çocukların mizaç özellikleri ile annelerin öz yeterlikleri arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu belirlenmiştir.

Literatür incelendiğinde, bu araştırmanın sonuçlarıyla benzer şekilde çocukların mizaç özelliklerinin annelerin öz yeterlik algılarıyla ilişki içinde olduğunu vurgulayan araştırmalar olduğu görülmektedir.^{5,9-11,20} Giallo ve ark. tarafından yapılan çalışmada, çocuk mizacının ebeveyn öz yeterliğini etkileyerek, ebeveyn ve çocuğun aile içi etkinliklere katılımını artırdığı belirtilmiştir.²¹

Dolayısıyla telaşlı, korkulu, çekingen, uyarılara hassasiyeti olan ve yavaş uyum sağlayan bir bebeğin, her anne için baş edilmesi güç bir durum yaratacağı belirtilirken; neşeli, kolay uyum sağlayan ve dışa dönük bebeklerin ise duyarlı ebeveynliği ortaya çıkarmasının daha muhtemel olduğu belirtilmektedir.² Bu nedenle bebeklerin mizaç özellikleri, annelerin öz yeterlik algılarını etkileyen önemli bir etken olarak değerlendirilmektedir. Bu açıdan, annelerin bebeğin mizaç özelliklerinin farkında olmalarının ve ihtiyaçlarına uygun yaklaşımları benimsemelerinin üzerinde durulduğu görülmektedir.⁵

Araştırmanın sonucuna göre çocukların mizaç özelliklerinin, annelerin öz yeterlik algılarını yordadığı belirlenmiştir. Buna göre çocuğun sebat etme

mizaç alt boyutunun, annenin öz yeterlik toplam puanını anlamlı düzeyde ve pozitif yönlü yordadığı tespit edilmiştir. Sebat etme mizaç özelliği bir aktivite üzerine odaklanma ve bunu sürdürebilme becerilerinin yanı sıra hedefe yönelik çaba gösterebilme becerilerini de içermektedir. Literatürde, bu araştırma sonucunu destekleyen sonuçlar bulunmaktadır. Sebat eden ve uyum eğilimi gösteren çocukların annelerinin öz yeterlik algılarının da yüksek olduğu gözlemlenmiştir.²² Bates ve ark. tarafından yapılan boylamsal çalışmaya göre çocuğun sebat etme mizaç özelliği daha fazla ebeveyn sıcaklığını ve annenin yaklaşımlarını kabul etme düzeyini yordamaktadır.¹²

Annelerin yüksek öz yeterlik algısına sahip olmasının, sağlıklı anne çocuk etkileşimi için kritik bir öneme sahip olduğu belirtilmektedir.²³ Mevcut araştırmalar, annelerin yüksek öz yeterlik algısına sahip olmasının annenin çocuğun ihtiyaçları için harcadığı zamanı artırdığını, uyku ve beslenmenin kalitesine etki ettiğini, çocuğun gelişimini doğrudan etkilediğini, çocuğun bilişsel gelişimi için etkinliklere katılımını artırdığı, bulunduğu ev ortamına katkı sağladığını, çocuğun uyum eğilimi göstermesine ve kendini kontrol edebilmesine katkı sağladığını göstermiştir.²⁴⁻²⁸ Ayrıca ebeveyn öz yeterlik algısı yüksek olan annelerin çocuklarıyla daha olumlu, yetkin ve tutarlı etkileşim kurdukları bulunmuştur.²⁹ Genel olarak literatürdeki araştırma sonuçlarının, bu araştırmanın sonuçlarıyla paralellik gösterdiği belirtilebilir.

Araştırmada, çocuğun olumsuz duygulanım mizaç özelliğinin, annenin öz yeterlik toplam puanını anlamlı düzeyde ve negatif yönlü yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Huzursuz, ısrarcı ağlama ve uyum sağlamada güçlük yaşayan bebekler, olumsuz duygulanım mizaç özelliklerini yansıtmaktadır. Mevcut çalışmalar araştırma sonucuyla paralellik göstermektedir. Azmoude ve ark.nın yaptığı çalışmada, olumsuz duygulanım mizaç özelliği gösteren çocukların annelerinin öz yeterlik algılarının daha düşük olduğu bulunmuştur.²⁰ Olumsuz duygulanım mizaç özelliği gösteren çocukların ebeveynlerinin kendilerini daha fazla stresli hissettiği bulunmuştur. Daha yüksek stres seviyeleri yaşayan ebeveynler, çocuklarının ipuçlarını anlamlandırmakta daha çok zorlanmaktadırlar.³⁰ Olumsuz duygulanım mizaç özellikleri gösteren çocuklar, anneleriyle olan etkileşimlerinde daha fazla

olumsuzlukla karşı karşıya kalmaktadırlar ve annenin olumsuz duygulara yönelik destekleyici olmayan ifadeleri çocukların mizacını olumsuz yönde etkilemektedir.³¹ Dolayısıyla bu durum, annenin kontrol sağlama çabasını artırarak çocuğun problem davranışlarına müdahale etmekte güçlük yaşayabileceğini düşündürmektedir.²² Bu sebeple zor mizaca sahip çocukların, bebeklik döneminden itibaren duyarlı bakım almamış olmaları da muhtemel görülmektedir.³¹ Düşük anne öz yeterlik algısının; çocuğun yetersiz beslenmesine, ihmale uğramasına ve ebeveynleriyle karşılıklı olumsuz duygular üretmesine neden olduğu bilinmektedir.¹²

Çocuk mizacıyla ebeveynlik arasındaki ilişkide, ebeveyn psikolojik iyi oluşunun bir ara değişken olarak işlev gördüğü öne sürülmüştür. Annenin iyi oluşunun düzenleyici rolü üzerine yürütülen bir çalışmada, bebeklerin yüksek düzeydeki olumsuz duygulanımları, annelerin düşük düzeydeki duyarlılıklarıyla ilişkilendirilmiştir.³² Laukkanen ve ark.nın yaptığı bir çalışmada, çocuğun olumsuz duygulanım mizaç özelliği göstermesi, annenin refah seviyesinin düşmesine etki ettiği gözlemlenmiştir.³³

Ebeveynler, korkulu, endişeli ya da huzursuz mizaç özelliklerine sahip olan çocuklar için daha duyarlı etkileşim kalıplarını kullanarak çaba gerektiren kontrol becerilerinin gelişmesine katkı sağlayabilmektedirler.³⁴ Çocukların çaba gerektiren kontrol becerilerinin desteklenmesi, yaşamış olduğu olumsuz tepkiselliği daha iyi kontrol ederek karşılaştıkları zorluklara karşı esneklik kazanmasına ve stratejiler geliştirmesine katkı sunabilmektedir.⁴ Bates ve ark. tarafından yapılan çalışmada, çocuğun olumsuz duygulanım mizaç özelliklerine karşı annenin yüksek öz yeterlik algısına sahip olmasının, çocuktaki olumsuz duygulanım mizaç özelliğinin etkisini azaltarak kontrol becerilerinin gelişmesine katkı sağlayacağı belirtilmektedir.¹²

Araştırmada, çocuğun aktivite düzeyi mizaç özelliğinin, annenin öz yeterlik duygusal yeterlik alt boyutunu anlamlı düzeyde ve pozitif yönlü yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç literatür ile örtüşmektedir. Coleman ve Karraker çalışmasında, çocuğunu aktif ve daha sosyal olarak algılayan annelerin öz yeterliklerinin yüksek olma eğiliminde olduğu tespit edilmiştir.²² Ayrıca ebeveyn öz yeterliği yüksek

olan ailelerin çocuklarının daha az olumsuz duygusal tepki veren ve daha sosyal olan çocuklar olduğunu belirten çalışmalar bulunmaktadır.³⁵

Bu çalışmada bazı kısıtlılıklar bulunmaktadır. Araştırmada kartopu örnekleme tekniği kullanılması araştırma sonuçlarının evrene genelleme noktasında sınırlılık oluşturduğu belirtilebilir. Çalışmada dijital form kullanılması nedeniyle yalnızca akıllı telefon kullanabilen anneler araştırmaya katılım sağlayabilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmanın sonucunda 24-36 aylık çocukların mizaç özellikleri ile annelerin öz yeterlikleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve çocukların mizaç özelliklerinin, annelerin öz yeterlik algılarını %22 oranında açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda verilebilecek öneriler aşağıda sunulmuştur:

- Çocuğun mizacı ve annenin öz yeterlik algısını etkileyen değişkenleri (sosyal destek vb.) belirlemek için boylamsal çalışmalar yapılabilir,
- Anne çocuk etkileşiminin kalitesi doğum öncesi süreçten itibaren şekillenmeye başlamaktadır. Aile sağlığı merkezlerinde çocuk gelişimcilerin istihdam edilmesiyle, doğum öncesi dönemden itibaren anne çocuk takip programı kapsamında müdahale programları uygulanabilir ve eğitimler verilerek sağlıklı anne çocuk etkileşimi için temel oluşturulabilir,
- Sağlık Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı iş birliğinde toplumun yüksek yararına katkı sağlayacak mizaca göre ebeveynlik uygulamalarını içeren, sağlıklı anne çocuk etkileşimini destekleyen proje çalışmaları yapılabilir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya

üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: Esra Türkmen, Kevser Tozduman Yaralı; **Tasarım:** Esra Türkmen, Kevser Tozduman Yaralı; **Denetleme/Danışmanlık:**

Kevser Tozduman Yaralı; Veri Toplama ve/veya İşleme: Esra Türkmen; **Analiz ve/veya Yorum:** Esra Türkmen, Kevser Tozduman Yaralı; **Kaynak Taraması:** Esra Türkmen, Kevser Tozduman Yaralı; **Makalenin Yazımı:** Esra Türkmen; **Eleştirel İnceleme:** Kevser Tozduman Yaralı; **Kaynaklar ve Fon Sağlama:** Esra Türkmen; **Malzemeler:** Esra Türkmen.

KAYNAKLAR

- Rothbart MK. Temperament and human development. In: Probst B, ed. Critical Thinking in Clinical Assessment and Diagnosis. 1st ed. Cham: Springer International Publishing; 2015. p.133-49. [Link]
- Teti DM, O'Connell MA, Reiner CD. Parenting sensitivity, parental depression and child health; The mediational role of parental self-efficacy. Early Development and Parenting; An International Journal of Research and Practice. 1996;5(4):237-50. [Link]
- Tamm A, Tulviste T, Börnhorst C, Konstabel K. Child temperament predicts maternal socialization values. Br J Dev Psychol. 2021;39(3): 347-62. [Crossref] [PubMed]
- Öngören S, Köçer G. Investigation of the relationship between emotion socialization behaviors of mothers and temperament of children. İlköğretim Online. 2021;20(1). [Crossref]
- Teti DM, Gelfand DM. Behavioral competence among mothers of infants in the first year: the mediational role of maternal self-efficacy. Child Dev. 1991;62(5):918-29. [Crossref] [PubMed]
- Hoover-Dempsey KV, Sandler HM. Why do parents become involved in their children's education? Review of Educational Research. 1997;67(1):3-42. [Crossref]
- Bandura A, Cervone D. Differential engagement of self-reactive influences in cognitive motivation. Organizational Behavior and Human Decision Processes. 1986;38(1):92-113. [Crossref]
- Newland RP, Crnic KA. Developmental risk and goodness of fit in the mother-child relationship: links to parenting stress and children's behaviour problems. Infant Child Dev. 2017;26(2):e1980. [Crossref] [PubMed] [PMC]
- Cutrona CE, Troutman BR. Social support, infant temperament, and parenting self-efficacy: a mediational model of postpartum depression. Child Dev. 1986;57(6):1507-18. [Crossref] [PubMed]
- Gross D, Conrad B, Fogg L, Wothke W. A longitudinal model of maternal self-efficacy, depression, and difficult temperament during toddlerhood. Res Nurs Health. 1994;17(3): 207-15. [Crossref] [PubMed]
- Porter CL, Hsu HC. First-time mothers' perceptions of efficacy during the transition to motherhood: links to infant temperament. J Fam Psychol. 2003;17(1):54-64. [Crossref] [PubMed]
- Bates JE, Schermerhorn AC, Petersen IT. Temperament and parenting in developmental perspective. In: Zentner M, Shiner RL, eds. Handbook of Temperament. 1st ed. New York: The Guilford Press; 2012. p.425-41. [Link]
- Kotil Ç. Okul öncesi eğitim kurumuna yeni başlayan 5 yaş çocukların sosyal duygusal uyum düzeylerine annenin ebeveyn öz yeterlik algısı ile okul beklentilerine uyum düzeyinin etkisi [Doktora tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi; 2010. Erişim tarihi: 12.06.2021 [Link]
- Yeğenoğlu F. Okul öncesi dönem çocuklarının öz düzenleme becerileri ile ebeveyn öz yeterlik ve öfke düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2019. Erişim tarihi: 17.06.2021 [Link]
- Karasar N. Bilimsel Araştırma Yöntemi; Kavramlar, İlkeler, Teknikler. 26. Baskı. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık; 2014.
- Yoleri S. Çocuklar için mizaç değerlendirme bataryası gözden geçirilmiş ebeveyn formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması [Reliability and validity study of the temperament assessment battery for children-revised: parent form]. International Journal of Human Sciences. 2014;11(2):221-37. [Crossref]
- Elibol F, Mağden D, Alpar R. Anne babalık becerilerinde Özyeterlik Ölçeği'nin (1-3 yaş) geçerlik ve güvenilirliği [Validity and reliability of the self efficacy for parenting task index toddler scale]. Toplum Hekimliği Bülteni. 2007; 26(3):25-31. [Link]
- Tabachnick BG, Fidell LS. Ch 1. Introduction. Using Multivariate Statistics. 4th ed. Needham Heights, MA; Allyn & Bacon; 2007. p.5.
- Bollen KA. Structural equation models. In: Armitage P, Colton T, eds. Encyclopedia of Biostatistics. 1st ed. New York: John Wiley & Sons; 1998. p.4363-72.
- Azmoûde E, Jafarnejade F, Mazlom SR. The predictors for maternal self-efficacy in early parenthood. Journal of Midwifery and Reproductive Health. 2015;3(2):368-76. [Link]
- Giallo R, Treyvaud K, Cooklin A, Wade C. Mothers' and fathers' involvement in home activities with their children; Psychosocial factors and the role of parental self-efficacy. Early Child Development and Care. 2013;183(3-4): 343-59. [Crossref]
- Coleman PK, Karraker KH. Self-efficacy and parenting quality; findings and future applications. Developmental Review. 1997;18(1):47-85. [Crossref]
- Driscoll JR, Easterbrooks MA. Young mothers' play with their toddlers; individual variability as a function of psychosocial factors. Infant and Child Development. 2007;16(6):649-70. [Crossref]
- Liu T, Lu M, Holmes K. Co-parental self-efficacy and young child developmental outcomes among rural-urban migrant families. Early Child Development and Care. 2019; 189(11):1-12. [Crossref]
- Albanese AM, Russo GR, Geller PA. The role of parental self-efficacy in parent and child well-being: A systematic review of associated outcomes. Child Care Health Dev. 2019;45(3): 333-63. [Crossref] [PubMed]
- Coleman PK, Karraker KH. Maternal self-efficacy beliefs, competence in parenting, and toddlers' behavior and developmental status. Infant Mental Health Journal; Official Publication of The World Association for Infant Mental Health. 2003;24(2):126-48. [Crossref]
- Machida S, Taylor AR, Kim J. The role of maternal beliefs in predicting home learning activities in head start families. Family Relations. 2002;51(2):176-84. [Crossref]
- Özdemir G. Annelerin 3-6 yaş çocuklarına sağladıkları ev ortamının uyarıcılığı ile ebeveyn öz yeterlik düzeyi arasındaki ilişki [Yüksek lisans tezi]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi; 2019. Erişim tarihi: 30.05.2021 [Link]
- Lipscomb ST, Leve LD, Harold GT, Neiderhiser JM, Shaw DS, Ge X, et al. Trajectories of parenting and child negative emotionality during infancy and toddlerhood: a longitudinal analysis. Child Dev. 2011;82(5):1661-75. [Crossref] [PubMed] [PMC]

30. Dalimonte-Merckling DM, Brophy-Herb HE. A person-centered approach to child temperament and parenting. *Child Dev.* 2019;90(5): 1702-17. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
31. Pluess M, Belsky J. Children's differential susceptibility to effects of parenting. *Family Science.* 2010;1(1):14-25. [[Crossref](#)]
32. Mertesacker B, Bade U, Haverkock A, Pauli-Pott U. Predicting maternal reactivity/sensitivity; the role of infant emotionality, maternal expressiveness/anxiety, and social support. *Infant Mental Health Journal.* 2004;25(1):47-61. [[Crossref](#)]
33. Laukkanen J, Ojansuu U, Tolvanen A, Alatupa S, Aunola K. Child's difficult temperament and mothers' parenting styles. *Journal of Child and Family Studies.* 2014;23(2):312-23. [[Crossref](#)]
34. Padilla CM, Ryan RM. The link between child temperament and low-income mothers' and fathers' parenting. *Infant Mental Health Journal.* 2019;40(2):217-33. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
35. Balat GU. Okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin özyeterlilik ve depresyon düzeylerinin incelenmesi [Analyzing self efficacy and depression levels of mothers who have children in the preschool period]. *Journal of Human Sciences.* 2014;11(2):661-77. [[Crossref](#)]